

Lampe, Wiktor

Zmarli członkowie : Ś. p. Leon Marchlewski [nekrolog]

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 39, 131-134

1946

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

to łatwa szkoła, lecz ten, c6 przez ni4 przeszedł, zyskiwał wiele. Zyskiwał doskonałą metodę, sprawność w analizie źródeł, wyostrzoną zdolność sądu, lecz — co najważniejsze — przejmował się duchem Mistrza — duchem miłości dla nauki.

*
* *
*

Stanisław Kutrzeba zmarł przedwcześnie. Zmarł jako jedna z wielu ofiar terroru niemieckiego, na skutek ciężkiej choroby, której nabawił się w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen. W obozie tym, jak stwierdzają naoczni świadkowie, należał do najbardziej nieugiętych. Ta nieugiętość wynikała z silnej postawy moralnej, jaką zachowywał zawsze w życiu. Jak w nauce Stanisław Kutrzeba przez swoją głęboką wiedzę i erudycję doszedł do szczytów, tak samo w życiu przez swój wielki hart ducha i charakter znalazł się w rzędzie tych, przed których pamięcią nie tylko współcześni, ale także potomność pochyli swoje czoło.

M. Z. Jedlicki.

Ś. p. Leon Marchlewski

Leon Marchlewski (1869 — 1946) urodzony we Włocławku, szkołę średnią realną ukończył w Warszawie, następnie przez rok praktykował w pracowni Chemicznej Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie pod kierownictwem Napoleona Milicera, poczem wstąpił na wydział chemiczny Politechniki w Zurychu, po ukończeniu której został asystentem (1890 — 1892) przy katedrze technologii chemicznej, obsadzonej wówczas przez prof. Lungego. Od r. 1892 — 1896 zajmował stanowisko asystenta w pracowni prywatnej dr Edwarda Schunka w Manchester. W tym okresie czasu wykładał chemię analityczną w Municipal School of Technology. W latach 1896 — 1899 prowadził pracownię badawczą w jednej z fabryk syntetycznych barwników w Anglii.

Po powrocie do kraju kierował w Krakowie (1900 — 1906) zakładem do badania środków spożywczych, w 1906 r. został

mianowany profesorem zwyczajnym chemii lekarskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego i zajmował to stanowisko do 1939 r., kiedy — ze względu na przekroczenie wieku przepisowego — zmuszony był do porzucenia pracy i przejścia w stan spoczynku.

L. Marchlewski ogłosił z górą 150 prac w czasopismach krajowych i zagranicznych. Badania jego uwzględniały dziedziny chemii nieorganicznej, analitycznej, organicznej i fizjologicznej. Najważniejsze prace, dzięki którym Marchlewski wślawił się szeroko w świecie, odnoszą się do pokrewieństwa chlorofilu i barwnika krwi.

Zagadnienie chlorofilu, jednego z najważniejszych związków na ziemi, od funkcjonowania którego zależne jest życie tak świata roślinnego, jak i zwierzęcego, interesowało Marchlewskiego oddawna. Początkowo wyniki badań publikował razem z Schunkiem; z dalszych — w Krakowie dokonywanych przez Marchlewskiego poszukiwań — podkreślić należy odkrycie znaczenia pierwszorzędnego, które stało się rewelacją naukową.

Chlorofil jest substancją bardzo wrażliwą na działanie odczynników chemicznych, posiadającą skomplikowaną budowę. W pierwszych stadiach badań chemicy nie rozporządzali sposobem otrzymywania tego ważnego związku naturalnego w stanie czystym. Marchlewski więc się musiał ograniczyć narazie do studiowania produktów rozszczepienia chlorofilu. Wyniki badań jednego z nich, tak nazwanej filoporfiryny, doprowadziły Marchlewskiego nie tylko do ustalenia wzoru sumatrycznego połączenia, lecz i określenia jego widma.

W czasie przeprowadzania przez Marchlewskiego badań nad chlorofilem, drugi nasz znakomity uczyony Marcei Nencki, pracując na stanowisku dyrektora Instytutu Biologii Doświadczalnej w Petersburgu, zajmował się studiami nad hemoglobina i wraz z dr Janem Zaleskim otrzymał tak nazwaną hematoporfirynę, produkt rozpadu barwnika krwi.

Marchlewski wypowiedział śmiałą hipotezę, że dwie substancje hematoporfiryna i filoporfiryna, tak bardzo zbliżone pod względem wzorów sumarycznych, właściwości chemicznych i fizycznych (widma) powinny być jednakowego pochodzenia. Przypuszczenie zostało udowodnione, — produkty: a) otrzymany podczas odbudowy chlorofilu — filoporfiryna i b) związek roz-

kładu barwnik krwi — hematoporfiryna dawały jedną wspólną substancję macierzystą, nazwaną hemopyrolem.

Tryumf badaczy polskich był zupełny. Po raz pierwszy niezbitie udowodnioną została przynależność barwników światów zwierzęcego i roślinnego do jednego i tego samego pnia genetycznego. Praca Nenckiego i Marchlewskiego z wynikiem prawdziwie epokowym została przedstawiona w 1901 r. Akademii Umiejętności w Krakowie.

Znakomicie rozpoczęte przez uczonych polskich badania nie zostały niestety przez nich doprowadzone do końca; Marcelli Nencki zmarł w 1901 r., Marchlewski dłuższy czas opierał się konkurencji zagranicznej, ogłaszając wraz z licznymi współpracownikami cenne przyczynki z dziedziny chlorofilu. Badania tego barwnika roślinnego wymagają dużej ilości drogich odczynników chemicznych, są zatem kosztowne, tymczasem biurokracja austriacka wymierzała skąpe dotacje zakładowe. Z podobnymi trudnościami nie potrzebował się liczyć badacz niemiecki, Willstaetter, który — pracując w Zurichu, a później w Monachium — zdołał ustalić wzór strukturalny chlorofilu. Zbadanie substancji barwnej hemoglobiny krwi, tak zwanej heminy, zawdzięczamy Hansowi Fischerowi (Monachium), który udowodnił jej wzór budowy przez syntezę.

Poza chlorofilem Marchlewski interesował się i ogłaszał wyniki badań nad cukrami, barwnikami naturalnymi: indygiem, biksyną, datyscetyną, studiował również absorbcję promieni pozafioletkowych przez różnorodne związki pochodzenia organicznego.

Marchlewski był autorem kilku cenionych podręczników o poziomie akademickim: 1) Teorie i metody badania chemii organicznej, Lwów 1905. 2) Chemia organiczna, Kraków 1924 (2 wydania). 3) Podręcznik do badań fizjologiczno-medycznych, Kraków 1924. 4) Die Chemie der Chlorophylle, Brunświk 1919.

Wybitna działalność naukowa Leona Marchlewskiego została w odpowiedni sposób oceniona przez współczesne pokolenie.

Był on wiceprezesem P. A. U., dwukrotnie sprawował urząd rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, był członkiem Tow. Nauk. Warsz., członkiem honorowym Tow. Chemicznego fran-

cuskiego i Tow. Chemicznego rumuńskiego, członkiem honorowym Tow. Lekarskiego w Krakowie i Lwowie, członkiem Akademii nauk rolniczych w Pradze, doktorem honoris causa medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego, odznaczony krzyżem komandorskim Polonia Restituta.

Wiktor Lampe

Ś. p. Stefan Moszczeński
1871 – 1946

Rocznik T. N. W. z roku 1930 (XXIII) przynosi w dorocznym sprawozdaniu z czynności administracyjnych wiadomość o powołaniu do życia nowego Wydziału V-go nauk technicznych, w nim zaś Sekcji 3-ej nauk rolniczych. Jednym z czterech wybranych wówczas członków zwyczajnych tej Sekcji był nieżyjący dziś Stefan Moszczeński. Zmarł dnia 13. VII. 1946 r. w Żelaznej pow. Skierniewice, w majątku S. G. G. W. Uczony ten, urodzony 24. VII. 1871 w maj. Bronisze, pow. Warszawa, spędził przeważną część swego życia w środowisku warszawskim, z tego 38 lat jako profesor ekonomiki rolnej w rozwijanej tu wyższej uczelni rolniczej.

Droga do tej pozycji, jaką w życiu zajął, rozpoczyna się od szkoły średniej w Krakowie, skąd późniejszy profesor udaje się w 1889 r. na studia do Wiednia. Tam zajmuje go równocześnie matematyka i filozofia na Uniwersytecie oraz fachowe studia rolnicze. Kończy formalnie tylko rolnictwo i wraca jako „rolnik dyplomowany“ w roku 1893 do kraju. Studia o kierunku matematycznym i zainteresowania dla nauk filozoficznych nie przestały go jednak nigdy zajmować i w ramach swojej specjalności potrafił z nich korzystać.

Powrót ze studiów oznacza częściowo zajęcie się praktyką gospodarowania folwarcznego, częściowo ratowanie zdrowia, część zaś czasu i zamięłowań wypełnia opracowywanie poszczególnych zagadnień swego fachu w formie artykułów w „Gazecie Rolniczej“. Naówczas są w tym piśmie obok bieżących wiadomości rolniczych również trwalsze przyczynki i rozważania naukowe. W 1908 r. zostaje Moszczeński powołany do wykła-